**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ.
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО
CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY.
CRIMINAL-EXECUTIVE LAW**

DOI: 10.32844/2222-5374-2020-106-4-1.01
УДК: 343.3/.7

Вітюк Р. В.,

здобувач Університету сучасних знань;

Зражевський О. В.,

завідувач навчальної лабораторії кафедри кримінального права та кримінології Університету ДФС України

**КВАЛІФІКАЦІЯ ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА
ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ, ВЧИНЕНЕ ДЕКІЛЬКОМА ОСОБАМИ**

Актуальність статті полягає в тому, що здорові та безпечні умови праці забезпечуються ретельним дотриманням правил безпеки та охорони праці. Це особливо важливо на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства. На даний час одним з найважливіших чинників демократизації українського суспільства в ході побудови в Україні дійсно правової держави є, безсумнівно, конституційне закріплення прав і свобод людини і громадянина як найвищої цінності. Однак просте декларування вказаних прав ще не означає, що у людини з'явилася реальна можливість користуватися вказаними правами та свободами в повній мірі. Для реального забезпечення всіх прав і свобод людини необхідний дієвий соціально-юридичний механізм реалізації прав і свобод, що містить гарантії їх забезпечення і захисту. Однією з досить важливих груп серед прав і свобод людини і громадянина виступають трудові права, порушення яких тягне за собою настання різних видів юридичної відповідальності, в тому числі і кримінальної. Поряд з такими порушеннями, як: затримка виплати або необґрунтованих знижень заробітної плати, необґрунтованих переведень або звільнень працівників, порушень прав жінок, що мають дітей, окреме місце посідає порушень законодавчих вимог з охорони праці, адже в багатьох випадках вони призводять до виробничого травматизму. У статті досліджено особливості кваліфікації порушення вимог законодавства про охорону праці, яке вчинене декількома особами. Автором проаналізовано проблемні аспекти кваліфікації дій двох і більше осіб, винних в порушенні вимог законодавства з охорони праці, в залежності від рівня їх підпорядкованості та обсягу обов'язків, покладених на них відповідними наказами, розпорядженнями, актами. Також, у статті охарактеризовано таку форму спільного необережного поведіння в теорії кримінального права як «необережне співзаподіяння». Досліджені конкретні кримінальні провадження, щодо особливостей визначення суб'єктного складу порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про

охорону праці та притягнення винних до кримінальної відповідальності. Автором запропоновані зміни до статті 271 Кримінального Кодексу України.

Ключові слова: суб'єкт злочину, кримінальне правопорушення, охорона праці, порушення вимог законодавства про охорону праці, необережне співзаподіяння, кримінальні провадження, кримінальна відповідальність.

Актуальність теми. Здорові та безпечні умови праці забезпечуються ретельним дотриманням правил безпеки та охорони праці. Це особливо важливо на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства.

На даний час одним з найважливіших чинників демократизації українського суспільства в ході побудови в Україні дійсно правової держави є, безсумнівно, конституційне закріплення прав і свобод людини і громадянина як найвищої цінності. Однак просте декларування вказаних прав ще не означає, що у людини з'явилася реальна можливість користуватися вказаними правами та свободами в повній мірі. Для реального забезпечення всіх прав і свобод людини необхідний дієвий соціально-юридичний механізм реалізації прав і свобод, що містить гарантії їх забезпечення і захисту. Однією з досить важливих груп серед прав і свобод людини і громадянина виступають трудові права, порушення яких тягне за собою настання різних видів юридичної відповідальності, в тому числі і кримінальної. Поряд з такими порушеннями, як: затримка виплати або необґрунтованих знижень заробітної плати, необґрунтованих переведень або звільнень працівників, порушень прав жінок, що мають дітей, окреме місце посідає порушень законодавчих вимог з охорони праці, адже в багатьох випадках вони призводять до виробничого травматизму.

Так, згідно даних Державної служби України з питань праці, за 6 місяців 2019 року зафіксовано 1943 випадки виробничого травматизму. Найбільше випадків зафіксовано у галузях вугільної промисловості, будівництві та машинобудуванні. І за кожним таким випадком – ретельне розслідування на підприємстві [9].

Метою статті є дослідження особливостей кваліфікація порушення вимог законодавства про охорону праці, яке вчинене декількома особами.

У статті 271 КК України «Порушення вимог законодавства про охорону праці» суб'єктом правопорушення є особа, на яку покладено обов'язки з дотримання вимог законодавства про охорону праці [3]. У пункті 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» передбачено, що суб'єктом злочину, передбаченого статтею 271 КК України, є службова особа підприємства, установи, організації, яка на підставі наказу адміністрації, посадової інструкції чи відповідно до займаної посади має спеціальні обов'язки з охорони праці, або громадянин-суб'єкт підприємницької діяльності [8].

Проте, на практиці в кримінальних провадженнях щодо порушення вимог техніки безпеки або інших правил та вимог охорони праці виявляється цілий ряд осіб, які допустили вказані порушення. Проте встановити прямий причинний зв'язок між їх діями (бездіяльністю) і наслідками в багатьох випадках неможливо через недоведеність суб'єктивної та об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. І тому, як результат, до кримінальної відповідальності притягується, як правило, одна особа.

Існування вказаної проблеми пояснюється тим, що на підприємстві, в установі чи організації за дотримання правил охорони праці відповідає певний ряд осіб, а саме, починаючи від керівника і його заступника і закінчуючи, наприклад майстром або бригадиром і т.д. При цьому теоретично в діях кожного з них в тій чи іншій ситуації можна вбачати порушення правил охорони праці. У зв'язку з цим на практиці потребує вирішення проблема кваліфікації дій двох і більше осіб, винних в порушенні вимог законодавства з охорони праці, в залежності від рівня їх підпорядкованості та обсягу обов'язків, покладених на них відповідними наказами, розпорядженнями, актами тощо. Дану форму спільного необережного поводження в теорії кримінального права називають «необережним співзаподіянням».

На думку Мисливого В. А. в Законі про кримінальну відповідальність слід виділити окрему кримінально-правову норму, яка б передбачала необережне співзаподіяння. Він пропонує передбачати його, як діяння, злочинний результат якого є наслідком необережної злочинної поведінки кількох суб'єктів, у діянні кожного з яких наявна сукупність усіх ознак єдиного складу злочину, що враховується призначенні та індивідуалізації покарання, а також при кваліфікації [4, с. 387].

Гороховська О. В., в свою чергу, необережне співзаподіяння розглядає, як специфічну, особливу форму злочинної поведінки суб'єктів кримінального правопорушення. Вона відрізняє її від співучасті у злочині певними особливими ознаками, до яких відносить: наявність взаємозумовленого та взаємозалежного злочинного характеру поведінки, що спричинило настання певного результату; вчинення конкретних необережних дій (чи бездіяльності за визначених обставин) двома і більше особами; конкретна спільність, яка проявляється у діях цих осіб; причинний зв'язок між діями (бездіяльністю) кожного суб'єкта і злочинним результатом, що настав; необережна форма вини кожного суб'єкта стосовно наслідків, що настали; наявність єдиного злочинного результату. На основі вказаних положень, Гороховська О. В. пропонує доповнити Загальну частину КК України статтею «Співзаподіяння у злочині», виклавши її в такій редакції: «Співзаподіянням у злочині є спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні необережного злочину». Зважаючи на це, ст. 67 КК України необхідно доповнити обставиною, що обтяжує покарання, – «вчинення злочину в співзаподіянні» [2, с. 103].

Основною проблемою дослідження факту необережного співзаподіяння при порушенні вимог законодавства з охорони праці є встановлення причинного зв'язку дій двох і більше осіб з злочинним результатом, який настав. Для встановлення вказаного причинного зв'язку у кримінальних провадженнях про порушення вимог законодавства з охорони праці необхідно досліджувати цілий перелік питань, що стосуються суб'єкта кримінального правопорушення, нормативних правових актів у сфері забезпечення та дотримання безпечних умов праці, розподілу обов'язків між декількома особами та компетентності у цьому вищих керівників підприємства, установи чи організації.

По-перше, при встановленні особи, винної в порушенні вимог законодавства з охорони праці, необхідно визначити, чи відповідають ознаки вказаної особи, встановленим кримінальним законом ознакам суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 271 КК України. Даний

суб'єкт відноситься до спеціальних, так як поряд з обов'язковими він характеризується додатковими ознаками. Диспозиція ч. 1 ст. 271 КК України до таких ознак відносить наявність покладених обов'язків щодо дотримання законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці.

По-друге, для встановлення вказаної особи, на яку безпосередньо покладено обов'язок щодо дотримання законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці, необхідно звернутися до відповідних передбачених нормативно-правових документів. Обов'язки конкретної особи забезпечувати безпеку при виконанні певних робіт зазвичай закріплюються в наказі керівника підприємства, установи чи організації, посадовій інструкції, правилах з безпеки та охорони праці, трудовому договорі та інших документах, встановлення яких допомагає правильно визначити належного суб'єкта. Однак названі документи не завжди з достатньою чіткістю вирішують це питання. Як правило, це пов'язано з тим, що нормативні акти, які передбачають покладання на ту чи іншу особу обов'язків щодо дотримання законодавчих вимог з охорони праці, і самі відсилають до інших законодавчих або підзаконних нормативно-правових актів і інколи на практиці досить важко доказати покладення на особу саме обов'язків забезпечення дотримання вимог з безпеки та охорони праці.

Наприклад, Правила охорони праці на автомобільному транспорті, передбачають, що працівники підприємств зобов'язані знати і виконувати вимоги цих Правил, інструкцій з охорони праці, відповідні правила поведінки з транспортними засобами, машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту, додержуватися зобов'язань щодо охорони праці, передбачених колективним договором (угодою) та правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства [5].

Окрім цього, відповідно до Правил охорони праці у сільськогосподарському виробництві, транспортування, зберігання та застосування пестицидів потрібно здійснювати з дотриманням вимог Закону України «Про пестициди і агрохімікати» та інших нормативно-правових актів у частині безпечного здійснення робіт із транспортування, зберігання та застосування пестицидів; на входних дверях приміщення для світлового загартування прищеп із використанням ртутних ламп високого тиску потрібно вивішувати знак заборони відповідно до вимог Технічного регламенту знаків безпеки і захисту здоров'я працівників [7].

Згідно з Правилами охорони праці під час виконання робіт на висоті на кожному підприємстві залежно від місцевих умов і особливостей виробництва роботодавець затверджує наказом перелік робіт на висоті, які виконуються за нарядами-допусками. Роботи, не передбачені цим переліком, виконуються за розпорядженнями осіб, яким надано право видачі нарядів (розпоряджень) [6]. На практиці виникає ситуація відсутності вказаного розпорядження, що ускладнює кваліфікацію діяння.

Саме тому, як показує практика, встановлення особи, на яку було покладено обов'язок по забезпеченню дотримання вимог і правил охорони праці, ще не означає визнання його відповідальним за це порушення і не вирішує питання про суб'єкта досліджуваного кримінального правопорушення. Таким чином, вказівка в ст. 271 КК України на вимоги, за порушення яких настає кримінальна відповідальність, означає, що названа стаття відноситься до числа бланкетних норм, тобто вимагає при

застосуванні кримінальної відповідальності обов'язкового посилання на нормативно-правовий акт, який регулює відносини, на які посягає кримінальне правопорушення, що також викликає певні труднощі при застосуванні ст. 271 КК України в слідчій і судовій практиці. Так, у теорії кримінального права існує думка, що бланкетні диспозиції повинні відсилати тільки до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів. Ця позиція, на нашу думку є правильна, проте, при розгляді кримінальних правопорушень про порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці слідчі і судові органи досить часто посилаються не тільки на законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, але й на локальні нормативні акти, в тому числі на положення та інструкції підприємств, установ, організацій.

На нашу думку, порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці може утворити склад кримінального правопорушення лише в тому випадку, якщо воно буде виражено в порушенні правил техніки безпеки або інших правил охорони праці, встановлених законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами, а невиконання локальних нормативних актів не може утворити склад даного кримінального правопорушення, саме тому, ми пропонуємо внести зміни до диспозиції ст. 271 КК України, додавши перед «нормативно-правових актів» слово «підзаконних».

Як уже зазначалося, специфікою суб'єкта порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці є законним чином покладений обов'язок з охорони чи безпеки праці. Фактичне виконання таких функцій без спеціального розпорядження не може розцінюватися як факт законного покладання обов'язки в галузі охорони праці. Проте на практиці часто зустрічаються випадки, коли особа, відповідальна за забезпечення безпечних умов праці, доручає свої обов'язки в галузі охорони праці іншій особі або рядовому працівнику і останні допускають порушення правил та вимог з охорони праці. Питання про відповідальність зазначених осіб має вирішуватися таким чином. Особа, на яку покладено обов'язки щодо забезпечення безпеки умов праці, несе відповідальність за ст. 271 КК України, так як вона не виконала покладених на неї нормативно-правовими актами в галузі охорони праці обов'язків із забезпечення належного рівня безпеки та охорони праці. Рядові працівники несуть відповідальність за необережні злочини проти особи. По-третє, розглядаючи проблему кваліфікації порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці, вчиненого декількома особами, необхідно враховувати і ту особливість, що суб'єктами аналізованого складу кримінального правопорушення найчастіше виступають начальники цехів та їх заступники, начальники та заступники начальників змін, виконроби, майстри, технологи, механіки цехів, головні механіки та головні інженери підприємств.

Крім цього, слід звернути увагу на кримінальну відповідальність керівників підприємств, установ, організацій чи їх заступників у разі порушення вимог з охорони праці. Конкретизація діяння винної особи дозволяє правильно кваліфікувати вчинене кримінальне правопорушення. Так, якщо мова йде про бездіяльність посадової особи, то ця бездіяльність характеризується покладенням на посадову особу обов'язків діяти певним чином, від чого ця особа і утрималася. В разі вчинення порушень вимог з

охорони праці суб'єктом кримінального правопорушення виступає особа, на яку відповідно до вимог трудового законодавства спеціально покладено обов'язки по дотриманню вимог охорони праці.

Тому, дії посадових осіб, винних у нещасних випадках з людьми на виробництві, для безпечного виконання яких не встановлені вимоги охорони праці, не можуть бути кваліфіковані за ст. 271 КК України. Як відомо, службова недбалість тягне за собою кримінальну відповідальність у разі, якщо дії посадової особи завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб. Порухення конституційного права на безпечну працю визнається істотним порушенням прав і законних інтересів громадян. Таким чином, вчинення одного і того ж діяння посадовою особою виключає можливість кваліфікації злочину за сукупністю злочинів, передбачених ст. 143 і 367 КК України. Ці ж правила кваліфікації враховуються при відмежуванні порушення вимог з охорони праці і від інших кримінальних правопорушень сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

У судово-слідчій практиці таких випадків досить багато, зокрема 24 серпня 2011 року на будівельному майданчику 4-поверхового житлового будинку у с. Терешки, під час монтажу плит відбулось їх обвалення з другого ярусу на підвальный рівень. У результаті троє працівників (ПрАТ «КВП» та ПП «Цивільбудмонтаж») отримали травми різного ступеню тяжкості. Під час розслідування встановлено, що будівельно-монтажні роботи по будівництву житлового будинку проводились за відсутності проекту виконання робіт. Монтаж проводився з грубим порушенням технологічного процесу. А начальник будівельної ділянки ПрАТ «КВП» та електрозварник ПП «Цивільбудмонтаж» знаходилися в стані алкогольного сп'яніння. Отже, на майданчику не було належного контролю за ходом виконання робіт відповідно до вимог з охорони праці [11].

Керівник підприємства видав ненавченим працівникам – майстру і слюсарю-сантехніку завдання на проведення робіт з продування та відкачування каналізаційних колодязів. В ході продувки каналізаційної труби колодязю відбулось заклинення промивного рукава компресорної системи. Один з працівників спустився в колодязь для усунення проблеми, однак знепритомнів від газів, які виділялися від каналізаційних стоків. Інші два працівники один за одним спускалися для порятунку колеги і також знепритомніли. Результат – одна особа загинула, двох врятували рятувальники ДСНС та доставили до лікарні у тяжкому стані. Слідство розпочало досудове розслідування за ст. 271 КК України через порушення вимог законодавства про охорону праці та встановило низку порушень законодавства. Директора звинуватили у тому, що за відсутності дозволу Держпраці на виконання робіт з підвищеної небезпеки, він допустив до ведення робіт підвищеної небезпеки ненавчених працівників; допустив до керування працівниками підприємства ненавчену особу за цивільно-правовим договором; не забезпечив працівників засобами індивідуального захисту. Саме ці обставини призвели до летальних наслідків. Директора підприємства було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 271 КК України [1].

Наведемо ще приклад, прокуратурою Личаківського району Львова направлено до суду кримінальне провадження щодо трьох посадових осіб,

через протиправні дії яких на ТзОВ «ЗУАТ Вторкольормет» четверо осіб отримали тяжкі тілесні ушкодження і одна людина померла. У квітні 2012 р. на виробничому майданчику ТзОВ «ЗУАТ Вторкольормет» через пресування працівниками аерозольних балончиків, заповнених легкозаймистою рідиною стався вибух та пожежа. Слідчими було встановлено, що вказана подія сталася через неналежне виконання своїх професійних обов'язків посадовими особами, які керували товариством, що і спричинило порушення вимог техніки безпеки. А саме, керівний склад товариства не організували правильного та безпечного проведення робіт, через що і було допущено потерпілих до праці на обладнанні, яке вийшло з ладу і було несправним. Відтак двом посадовцям «ЗУАТ Вторкольормет» прокуратурою висунуто обвинувачення за ч. 2 ст. 272 КК України (порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, що спричинило тяжкі наслідки), а службовій особі ТзОВ «Львіввторкольормет» – за ч. 2 ст. 367 КК України (службова недбалість) [10].

Отже, на основі проведеного дослідження, пропонуємо внести зміни до диспозиції ч. 1 ст. 271 КК України, додавши перед «нормативно-правових актів» слово «підзаконних».

Окрім цього, можна зробити висновок, що для кваліфікації дій декількох осіб, винних у злочинному порушенні вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці, необхідно: встановити відповідність зазначених осіб ознакам суб'єкта складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 271 КК України; звернутися до відповідних нормативно-правових актів, які передбачають компетентність двох і більше осіб в дотриманні законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці; встановити причинний зв'язок порушення законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці кожним з заподіяною злочинними діями шкодою; встановити підставу відповідальності дій (бездіяльності) керівників підприємств, установ, організацій та їх заступників. Таким чином, вирішення зазначених питань допоможе у слідчій і судовій практиці задля визначення винних осіб у порушенні законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці і призначенні дійсно справедливого покарання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вирок Великоновосілківського районного суду Донецької області від 23.02.2018 у справі №220/224/18 та Апеляційного суду Донецької області від 24.05.2018. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/72381292/>.
2. Гороховська О. В. Кримінальна відповідальність за вбивство через необережність : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2003. 228 с.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131 (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ. 2005. 543 с.

5. Про затвердження Правил охорони праці на автомобільному транспорті: Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 09.07.2012 № 964. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-12#Text>.

6. Про затвердження Правил охорони праці під час виконання робіт на висоті: Наказ Державного Комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 27.03.2007 № 62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0573-07#Text>.

7. Про затвердження Правил охорони праці у сільськогосподарському виробництві: Наказ Міністерства соціальної політики від 29.08.2018 № 1240. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1090-18#Text>.

8. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного суду України від 12.06.2009р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text>.

9. Статистичні дані Державної служби України з питань праці. URL: <https://dsp.gov.ua/>.

10. У Львові судитимуть винуватців вибуху на підприємстві, де загинула людина та ще четверо працівників отримали сильні опіки. Офіційний сайт Львівської обласної прокуратури. URL: https://lviv.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&t=rec&id=113048&fp=5180.

11. Через халатність адміністрації підприємств під Полтавою загинули люди. Інтернет-видання Полтавщини. URL: <https://poltava.to/news/12577/>

R. Vitiuk,

O. Zrazhevskyi

QUALIFICATION OF VIOLATION OF PROTECTION LEGISLATION REQUIREMENTS WORK DONE BY SEVERAL PERSONS

The relevance of the article is that healthy and safe working conditions are ensured by careful observance of safety and labor protection rules. This is especially important at the present stage of civil society development. At present, one of the most important factors in the democratization of Ukrainian society in the course of building a truly rule of law in Ukraine is, without a doubt, the constitutional consolidation of human and civil rights and freedoms as the highest value. However, the mere declaration of these rights does not mean that a person has a real opportunity to enjoy these rights and freedoms to the fullest. For the real provision of all human rights and freedoms, an effective socio-legal mechanism for the realization of rights and freedoms is needed, which contains guarantees for their provision and protection. One of the most important groups among the rights and freedoms of man and citizen are labor rights, violation of which entails the emergence of various types of legal liability, including criminal. Along with such violations as: delay in payment or unjustified reductions in wages, unjustified transfers or dismissals, violations of the rights of women with children, a special place is occupied by violations of legal requirements for labor protection, as in many cases they lead to occupational injuries. The article examines the features of the qualification of violation of labor protection legislation, which was committed by several persons. The author analyzes

the problematic aspects of the qualification of actions of two or more persons guilty of violating the requirements of labor protection legislation, depending on the level of their subordination and the scope of responsibilities imposed on them by relevant orders, directives, acts. Also, the article describes such a form of joint negligence in the theory of criminal law as «negligent complicity». Specific criminal proceedings on the peculiarities of determining the subject composition of the violation of the requirements of legislative and other regulations on labor protection and bringing the perpetrators to justice have been studied. The author proposes amendments to Article 271 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: *subject of crime, criminal offense, labor protection, violation of labor protection legislation, negligent complicity, criminal proceedings, criminal liability.*